

УДК 340

DOI 10.31732/2708-339X-2024-14-A17

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ**Француз А.Й.,**

*Герой України, Заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: anatoliyjf@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2861-1252>*

Васечко А.В.,

*здобувач ступеня вищої освіти «Магістр»
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: VasechkoAV@krok.edu.ua*

COMBATING CORRUPTION IN THE CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE**Frantsuz A. Yo.,**

*Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine,
Doctor of Legal Sciences, Professor,
Head of the Department of State and Legal Disciplines of «KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2861-1252>*

Vasechko A. V.,

*graduate of the Master's degree of
«KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: VasechkoAV@krok.edu.ua*

Анотація. Питання протидії і боротьби з корупційними проявами стоїть досить гостро, особливо зараз, коли в Україні йде війна. В історичній ретроспективі в нашій державі побудована власна національна система безпеки України, що декларує загальноприйняті норми міжнародного права, що дозволило державі заснувати власну європейську ідентичність і запустити складний процес трансформації суспільства, а також системи національної безпеки. Події останніх років в Україні визначають корупцію в умовах воєнного стану в Україні, як загрозу національній безпеці держави України в цілому. У зазначеному контексті Президент України визнав повільну боротьбу з корупцією в умовах воєнного стану в Україні головною перешкодою на шляху прогресу української державності. Корупція в умовах воєнного стану в Україні визнана як супутнє явище низького рівня політичної конкуренції. Нерівномірне зростання економічних показників держави, слабе громадянське суспільство, його позиція та неефективність роботи інституцій стають передумовами для розвитку рівня корупції в Україні. Взаємоінтеграція вищезазначених факторів призводить до формування нових видів корупції в умовах воєнного стану в Україні. Високий рівень корупції існує на всіх рівнях системи адміністративного управління та руйнує її основи.

У статті зазначено науково-теоретичний аналіз реалізації політики у сфері запобігання та подолання корупції в Україні. Визначено чинники, що вплинули на зниження сприйняття корупції, серед яких слід виокремити нещодавню конституційну кризу, незавершеність реформ у сфері запобігання корупції у зв'язку із війною, переформатування діяльності основних суб'єктів реалізації антикорупційної політики, основна увага яких сфокусована зараз на досягненні перемоги, нестача професійних керівних кадрів основних спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. Проаналізовано заходи та проекти органів державної влади з початку війни – Національного агентства запобігання корупції, інших суб'єктів, що забезпечують антикорупційну діяльність. Авторами зазначено, що у поствоєнний період органам державної влади та інституціям, які реалізують антикорупційну політику, першочергово необхідно забезпечити виконання певних заходів, а саме: завершення впровадження застосування новітніх технологій електронного урядування; мінімізація розподільчих та дозвільних функцій; зменшення розміру державного апарату та встановлення обмежень щодо заробітної плати; підвищення

професіоналізму посадових осіб; впровадження перевірки державних службовців на поліграфі; розробка дієвих механізмів контролю з боку громадських організацій, які користуються високою довірою громадян; публікація на прозорій основі звітів про розподіл фінансової допомоги щодо відбудови України за галузями та регіонами, територіальними громадами. Запропоновані авторами заходи дозволять знизити корупційні ризики у поствоєнний період, забезпечити прозорість діяльності органів державної влади та підвищити рівень довіри до них.

Ключові слова: корупція, державна влада, запобігання корупції, поствоєнний період, військовий стан, антикорупційна реформа.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 10.

Abstract. The issue of countering and fighting corruption is quite acute, especially now, when there is a war in Ukraine. In historical retrospect, our country built its own national security system of Ukraine, which declares generally accepted norms of international law, which allowed the country to establish its own European identity and launch a complex process of transformation of society, as well as the national security system. The events of recent years in Ukraine define corruption in the conditions of martial law in Ukraine as a threat to the national security of the state of Ukraine as a whole. In this context, the President of Ukraine recognized the slow fight against corruption in the conditions of martial law in Ukraine as the main obstacle to the progress of Ukrainian statehood. Corruption in the conditions of martial law in Ukraine is recognized as a concomitant phenomenon of a low level of political competition. The uneven growth of the state's economic indicators, the weak civil society, its position and the ineffectiveness of the work of institutions become prerequisites for the development of the level of corruption in Ukraine. The mutual integration of the above-mentioned factors leads to the formation of new types of corruption in the conditions of martial law in Ukraine. A high level of corruption exists at all levels of the administrative management system and destroys its foundations.

The article provides a scientific and theoretical analysis of policy implementation in the field of preventing and combating corruption in Ukraine. The factors that influenced the decrease in the perception of corruption were identified, among which the recent constitutional crisis, the incompleteness of reforms in the field of corruption prevention due to the war; reformatting of the activities of the main subjects of anti-corruption policy implementation, whose main attention is now focused on achieving victory, lack of professional management personnel of the main specially authorized subjects in the field of anti-corruption. The activities and projects of state authorities since the beginning of the war – the National Agency for the Prevention of Corruption, other entities that provide anti-corruption activities – have been analyzed. The authors indicate that in the post-war period, state authorities and institutions implementing anti-corruption policy must first ensure the implementation of certain measures, namely: completion of the implementation of the latest electronic government technologies; minimization of distribution and permission functions; reducing the size of the state apparatus and setting salary restrictions; increasing the professionalism of officials; introduction of polygraph examination of civil servants; development of effective mechanisms of control by public organizations that are highly trusted by citizens; publication on a transparent basis of reports on the distribution of financial assistance for the reconstruction of Ukraine by industries and regions, territorial communities.

The measures proposed by the authors will reduce corruption risks in the post-war period, ensure the transparency of the activities of state authorities and increase the level of trust in them.

Keywords: corruption, state power, prevention of corruption, post-war period, martial law, anti-corruption reform.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 10.

Постановка проблеми. Корупція явище досить складне та багатогранне, на сьогодні немає єдиного та чіткого визначення корупції в умовах воєнного стану в Україні. У теорії адміністративного права існує два підходи до аналізу відповідного явища корупції в умовах воєнного стану в Україні. Прихильники традиційного підходу аналізують корупцію в умовах воєнного стану в Україні з позиції взаємодії двох сторін. Відзначено, що інтерес до корупції зростає упродовж останніх років, це зумовлено єдиною думкою вчених і дослідників щодо негативних наслідків цього явища, зокрема, це руйнує громадянське суспільство та демократію, ускладнює економічний розвиток країни в цілому.

Під час війни та особливо у післявоєнний період важливо те, в якому стані знахо-

диться антикорупційна діяльність органів державної влади. Курс на європейську інтеграцію вимагає від України дотримання вимог Ради Європи, що потребує впровадження ефективних механізмів запобігання та протидії корупції, імплементації кращих зарубіжних практик боротьби з цим негативним соціальним явищем, насамперед політичних, нормативно-правових, організаційно-функціональних, інституційних механізмів подолання та попередження корупції, що успішно реалізовані в передових зарубіжних країнах. Тому вибрана тема дослідження є особливо актуальною в умовах протистояння військовій агресії росії та необхідності розбудови держави після війни. Різним аспектам антикорупційної діяльності органів державної влади, питанням розробки та реалізації антикорупційної політики,

а також впровадження антикорупційної реформи та антикорупційним механізмам присвячено низку доробок вітчизняних науковців. А саме праці В. Гвоздецького [1].

У давні часи, коли стратегія ще не набула цивільного значення, згадане поняття займало центральне місце у будь-якій військовій науці та розглядалося як визначення основного напрямку завдання удару противнику задля подальшого розвитку воєнних дій у потрібному руслі. Безпосередньо тактика, у воєнному розумінні, конкретизує, яким чином домогтися виконання тих глобальних задач та завдань, які окреслені стратегією [2, с. 91].

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Форми корупції та ймовірні ризики виникнення нових її форм зумовлені широким колом об'єктивних і суб'єктивних причин, що є характерними для умов кардинальних політичних і соціально-економічних перетворень у суспільстві та державі. Серед таких причин поширеності корупції в Україні можна визначити наступні: психологічні втрати перехідного періоду у житті суспільства. Розпад старої системи моральних та інших духовних цінностей спричинив ситуацію втрати значною частиною населення моральних орієнтирів, духовних опор і, одночасно, до широкого поширення цинізму, аморальності та криміналізації суспільної свідомості; становлення нових державних інститутів. Стара вертикаль державного управління поступово замінюється новою. Досить частим реорганізаціям піддається система центральних органів влади – міністерств, відомств. Вони скорочуються, об'єднуються, реорганізуються, потім знову поновлюються, відроджуються. Зрозуміло, що в таких умовах вірогідність корупційних діянь значно зростає; перерозподіл державної власності. Після проголошення незалежності України розпочався процес перерозподілу державної власності у нові її форми: створення акціонерних товариств, передача в оренду, розпродаж і перехід у приватну власність земель, підприємств тощо. Цей процес супроводжується чисельними корупційними діяннями, пов'язаними як з оцінкою вартості об'єктів, так і з передачею (продажем) їх новим господарям; тінїзація економіки. Тіньовою економікою

називають економічну діяльність, яка не враховується і не контролюється офіційними державними органами, або спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства. Тіньова економіка підриває основи існування держави, розкладає державний апарат, оскільки однією з умов її наявності є широкий підкуп працівників державних органів; кризові економічні явища. Спад виробництва, скорочення об'ємів продукції, відсутність оновлення основних фондів у всіх галузях народного господарства сприяють тому, що все більше підприємств, юридичних і фізичних осіб вимушені шукати кредити, позички і дотації. За таких обставин збільшується кількість звернень до чиновників відповідних міністерств і відомств і, як наслідок, більш поширеною і всеохопною стає корупція, захоплюючи все нові й нові сфери суспільства; незавершеність формування правового поля в Україні. Суперечливість вимог одного закону вимогам інших законів стає причиною масового тиску на державні органи, створює сприятливі умови до корупційних дій з боку посадових осіб державних установ, організацій і підприємств різних форм власності; незадовільний стан протидії злочинності. В умовах криміналізації суспільства, поширення особливо тяжких злочинів, боротьба з корупцією за рангом важливості поступається місцем перед замовними убивствами, розбійними нападами тощо. Разом з тим правоохоронні та антикорупційні органи потребують сучасних дієвих методик виявлення і фіксації корупційних діянь, їх ефективного попередження [6, с. 74-75].

Мета і завдання статті. Метою статті є розгляд актуальних проблем протидії корупції в Україні та напрацювання шляхів реформування системи забезпечення протидії корупції як одного з визначальних напрямів для її подолання.

За останні десятиліття корупція досить часто інтерпретується як складне негативне суспільне явище, зумовлене внутрішніми політичними, економічними, культурними й адміністративними чинниками.

Виклад основного матеріалу. Війна – онтологічний виклик для будь-якого народу, держави. Українці сповна на собі це відчули. У стані війни всі «хронічні хвороби»

суспільства проявляються з винятковою гостротою. Не стала виключенням й корупція в Україні. Збереження численних її інституційних компонентів стало справжньою проблемою і для національної безпеки у новітніх умовах. Інструменти корупції так само використовуються ворогом, як і фізична зброя. Значний сегмент злочинної колаборації за своєю соціально-правовою сутністю є також своєрідно корупцією зі зрадницько-політичним відтінком. І на це також слід зважати, формуючи стратегічний підхід до протидії корупції.

Стратегія, так само як і тактика, є невід’ємними складниками загальної протидії корупційній злочинності. Обидва зазначені поняття часто використовуються в науковій літературі та стосуються більшості суспільних сфер життя, хоча спочатку обидва терміни були суто воєнними та стосувалися саме воєнної справи. З часом стратегія й тактика поступово увійшли до цивільного понятійного апарату та стали складником багатьох наук (економіка, менеджмент, кримінологія тощо) [10, с. 91]

Окремі науковці розглядають стратегію як галузь державної діяльності, яка втілює в життя концептуальні питання теорії та практики запобігання злочинності, боротьби з нею та її профілактики. Така державна діяльність конкретизується у програмуванні, плануванні, прогнозуванні та безпосередньому здійсненні певних дій, спрямованих на досягнення конкретизованої мети [3, с. 30]. Безпосередньо тактика в кримінологічному розумінні являє собою складову частину стратегії, яка вирішує ті поточні завдання, які окреслюються стратегічно з метою досягнення кінцевої цілі. Тактика протидії корупційній злочинності – це цілеспрямована та планомірна діяльність, зосереджена на досягненні мети, затвердженої стратегією [4, с. 243].

А. М. Михненко наголошує на тому, що тактика антикорупційної діяльності – це певне обережне втручання уповноважених органів для ліквідації та винищення корупційних дій та проявів, яке відбувається на підставі заздалегідь визначеного стратегічного плану [5, с. 169].

Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що

здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Покращання ефективності протидії корупційним проявам є також одним із основних зобов’язань, взятих Україною у межах співпраці з міжнародними фінансовими та іншими організаціями. Проблема протидії корупції є актуальною з огляду на значну увагу суспільства до цієї діяльності, високий рівень недовіри до суб’єктів владних повноважень й високу латентну корумпованість службових і посадових осіб.

В Указі Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020» антикорупційна реформа визначена як одна з пріоритетних поряд з реформою системи національної безпеки і оборони, судовою реформою та реформою правоохоронної системи, децентралізацією та реформою державного управління [7].

Згідно із законодавством формуванням і реалізацією державної політики є Національне агентство з питань запобігання корупції.

Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

Національне агентство, у межах, визначених цим та іншими законами, є відповідальним перед Верховною Радою України і підконтрольним їй та підзвітний Кабінету Міністрів України [8, Ст. 4].

О. В. Ткаченко та К. А. Задорожний небезпідставно зазначають, що діяльність міністерств, відомств, військових формувань сектору безпеки і оборони України, їх органів управління щодо запобігання та виявлення корупції повинна ґрунтуватися на тому, що суспільство повинно бути впевненим у високому рівні доброчесності їх посадових осіб, військовослужбовців та цивільних осіб. Досягнення цієї мети неможливе без наполегливого впровадження системних заходів щодо створення дієвого механізму запобігання корупції, посилення спроможності протидіяти корупційним проявам на всіх рівнях, а особливо в секторі безпеки і

оборони. Корумпований оборонний сектор здатний суттєво впливати на криміналізацію політики та економіки країни і тим самим перетворюватися на загрозу її національній (державній) безпеці, а також національним інтересам. Вдосконалення дієвих антикорупційних механізмів повинно бути пріоритетним напрямом майбутньої антикорупційної стратегії України мати всеохоплюючий, а не секторальний характер. Зусилля держави з питань боротьби з корупцією у секторі безпеки і оборони мають бути спрямовані на впровадження ефективних та прозорих процедур, за яких можливо оцінювати пов'язані з корупцією ризики, та забезпечення ефективного й прозорого управління, а також на здійснення потужної публічної інформаційної кампанії з питань антикорупційної діяльності та забезпечення необхідної підтримки антикорупційних структур. Реалізація антикорупційних заходів дасть свої позитивні результати внаслідок вдосконалення системи антикорупційного законодавства у поєднанні з можливістю його ефективного правозастосування. Корупція не повинна бути шляхом та способом задоволення потреб фізичних або юридичних осіб порівняно із задоволенням таких потреб у законний спосіб. Наявні антикорупційні заходи мають постійно оцінюватися на предмет результатів від їхнього впровадження, а також відповідної реакції у випадку зменшення їхньої ефективності шляхом удосконалення передусім заходів органі-

заційно-правового характеру та адміністративного примусу, а також забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний ефект для усіх суб'єктів правовідносин. Метою запроваджуваних заходів має бути створення середовища, в якому корупція не матиме умов для свого існування. Подальші наукові пошуки, які спрямовувалися на вивчення сучасного позитивного досвіду запровадження антикорупційних заходів у оборонних відомствах зарубіжних країн та можливості його запровадження в Україні є неабияк перспективними [9, с. 70–71].

Висновки. На основі вищезазначеного можна побачити, що протидія корупції – це достатньо складний процес, особливо коли корупція проявляється буквально в усіх сферах життя суспільства і держави. Дане питання корупційних проявів особливо загострюється в умовах війни в Україні, тому що в такий час необхідно вдосконалювати та посилювати роботу антикорупційних органів, оборонних відомств, вдосконалювати антикорупційні заходи, і, дійсно, ці заходи мають перевірятися на предмет ефективності та можливого подальшого використання.

Також слід вдосконалити профвідбір до органів, які займаються протидією корупції, має бути ретельна і так би мовити кропітка перевірка осіб на компетенцію у цій сфері.

Література:

1. Гвоздецький В.Д. Організаційно-правові засади запобігання і протидії корупції в Україні : монографія. Київ : МП Леся, 2018. 592 с.
2. Кікалішвілі М. В. Програмування стратегії й тактики протидії корупційній злочинності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2019. Вип. 59(2). С. 90-94.
3. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні : монографія / В. В. Голіна, С. Ю. Лукашевич, М. Г. Колодяжний; за ред. Чл.-кор. Нац. Акад. Прав. Наук України, д-ра юрид. Наук В. В. Голіни; Нац. Акад. Прав. Наук, Ін-т вивч. Пробл. Злочинності. Харків : Право, 2012. 303 с. С. 30.
4. Голіна В. В. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні / В. В. Голіна, С. Ю. Лукашевич, М.Г. Колодяжний; за заг. Ред. В.В. Голіни. Харків : Право, 2012. 304 с. С. 243.
5. Запобігання та протидія корупції : навч. Посібник / А. М. Михненко та ін.; за ред. А.М. Михненка; Акад. Фін. Упр. Вид. 4-те, переробл. й доповн. Київ : Акад. Фін. Упр., 2013. 664 с.
6. Мовчан А. В. Основні причини поширення корупційних явищ в органах державної влади України. А. В. Мовчан, М. А. Мовчан. Проблеми антикорупційної діяльності в Україні: зб. Матер. Міжнар. Наук.-практ. Конф. (Київ, 18 трав. 2015 р.) / МАУП. К.: МП «Леся». 2015. С. 73.
7. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. Урядовий кур'єр. 2015. № 6. 15 січ.
8. Закон України «Про запобігання корупції». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 49. ст.2056) від 14 жовтня 2014 року <https://zakon.rada.gov.ua>.
9. Ткаченко О. В., Задорожний К. А. Антикорупційні заходи в Національній гвардії України як складовий елемент боротьби з корупцією у секторі безпеки і оборони. Честь і закон. 2022. № 1. С. 66-72.
10. Кікалішвілі М. В. Програмування стратегії й тактики протидії корупційній злочинності. Науковий віс-

References:

1. Hvozdetzky V.D. Organizational and legal principles of preventing and countering corruption in Ukraine: monograph. Kyiv: MP Lesya, 2018. 592 p.
2. Kikalishvili M. V. Programming strategy and tactics against corruption crime. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Law. 2019. Issue 59(2). P. 90-94.
3. State programming and regional planning of crime prevention measures in Ukraine: monograph / V. V. Golina, S. Yu. Lukashevich, M. G. Kolodyazhny; under the editorship Member-cor. National Acad. Right Sciences of Ukraine, Doctor of Law. Science of V.V. Holina; National Acad. Right Science, Institute of Studies Problem Crimes. Kharkiv: Pravo, 2012. 303 p. P. 30.
4. V. V. Golina State programming and regional planning of crime prevention measures in Ukraine / V. V. Golina, S. Yu. Lukashevich, M.G. well; in general Ed. V.V. Golin Kharkiv: Pravo, 2012. 304 p. P. 243.
5. Prevention and counteraction of corruption: education. Manual / A. M. Mykhnenko and others; under the editorship A.M. Mykhnenka; Acad. Finn. Exercise View. 4th, revised And add. Kyiv: Acad. Finn. Upr., 2013. 664 p.
6. A. V. Movchan The main reasons for the spread of corruption phenomena in the state authorities of Ukraine / A. V. Movchan, M. A. Movchan // Problems of anti-corruption activity in Ukraine: coll. Mater. International Scientific and practical Conf. (Kyiv, May 18, 2015) / MAUP. K.: MP «Lesya», 2015. С. 73-76.
7. On the Sustainable Development Strategy «Ukraine – 2020»: Decree of the President of Ukraine dated January 12 2015 No. 5/2015 // Government courier. 2015. No. 6. January 15
8. Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» (Vedomosti Verkhovna Rada (VVR), 2014, No. 49, Article 2056) dated October 14, 2014 <https://zakon.rada.gov.ua>.
9. Tkachenko O. V., Zadorozhny K. A. Anti-corruption measures in the National Guard of Ukraine as a constituent element of the fight against corruption in the security and defense sector. Honor and law. 2022. No. 1. P. 66-72.
10. Kikalishvili M. V. Programming strategy and tactics against corruption crime. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Law. 2019. Issue 59(2). P. 90-94.

Стаття надійшла до друку 21 жовтня 2024 року